

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

КРИМІНАЛІСТИКА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять для підготовки здобувачів вищої освіти
освітнього ступеня «бакалавр»
за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність»
Освітньо-професійна програма «Правоохоронна діяльність»

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
кримінального права та
правосуддя
Протокол № 1 від 12.01.2023 року

Криміналістика. Методичні вказівки до семінарських занять для підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» освітньо-професійна програма «Правоохоронна діяльність» / Укл.: Осипенко І.П. Чернігів: Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій НУ «Чернігівська політехніка». 2023. 44 с.

Укладач: Осипенко І. П. старший викладач кафедри кримінального права та правосуддя

Відповідальний за випуск: Сенченко Н.М., доцент кафедри кримінального права та правосуддя, кандидат юридичних наук

Рецензент: Коломієць Наталія Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та правосуддя Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій НУ «Чернігівська політехніка»

ЗМІСТ

Передмова	4
Плани семінарських та практичних занять.....	7
Тема 1: Предмет, завдання, система, методи криміналістики.....	7
Тема 2: Загальні положення криміналістичної техніки.	8
Тема 3: Трасологія.....	10
Тема 4: Техніко - криміналістичне дослідження документів	12
Тема 5: Ідентифікація людини за ознаками зовнішності.	14
Тема 6: Криміналістичні версії, організація і планування розслідування.	16
Тема 7: Тактика огляду	18
Тема 8: Тактика допиту	21
Тема 9: Тактика обшуку	23
Тема 10: Тактика пред'явлення для впізнання.....	26
Тема 11 Розслідування кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.	28
Тема 12. Розслідування кримінальних правопорушень проти власності.....	31
Рекомендована література:	37

Передмова

Криміналістика в системі вищої юридичної освіти є загально-обов'язковою дисципліною. Вона належить до дисциплін, засвоєння яких становить фундамент фахової підготовки юриста. Володіння криміналістичними знаннями та отримання належних практичних навичок є обов'язковими для слідчого, прокурора, судді, адвоката, оскільки виконувати ними функції безпосередньо пов'язані із застосуванням саме цих знань. Інші представники юридичного фаху також не можуть обійтися у своїй діяльності без знань криміналістики.

Метою вивчення курсу криміналістики є опанування здобувачами вищої освіти системи знань, умінь, навиків використання криміналістичних засобів та методів в розкритті, розслідуванні та попередженні кримінальних правопорушень. Ця загальна мета концентрується шляхом вирішення в процесі навчання часткових задач.

По-перше, такою задачею є практичне освоєння криміналістичних засобів і методів, що використовуються в розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. В цьому зв'язку необхідно показати ведучу роль криміналістики в роботі з інформацією про подію кримінального правопорушення. Здобувач вищої освіти повинен засвоїти, що знання криміналістики та уміння використання її можливостей є необхідною умовою професійної підготовки в боротьбі зі злочинністю.

Друга, не менш відповідальна задача складається в тому, щоб навчити здобувачів вищої освіти правильно розпізнавати по слідам та іншим ознакам кримінального правопорушення злочинця, характер його дій, вміло використовувати криміналістично значиму інформацію в його розшуку.

Третя задача – оволодіння тактичними прийомами проведення слідчого огляду, обшуку, допиту та інших слідчих (розшукових) дій, а також оволодіння методикою розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Семінарські заняття направлені на поглиблення та закріплення теоретичних знань, набуття навичок самостійної роботи з літературою, вміння відстоювати та аргументовно захищати свою позицію.

Практичні заняття є основною формою трансформації теоретичних знань в практичних навиках та уміннях. При їх проведенні необхідно використовувати науково - технічні засоби по виявленню, фіксації, вилученню слідів та речових та речових доказів, показ видеофільмів.

Програма самостійної роботи здобувача вищої освіти являє собою систему послідовно виконуваних завдань і розрахована на творче (проблемне) вивчення курсу криміналістики і включає такі прийоми, як робота над книгою, конспектування, самоконтроль знань. Дається список літератури для самостійного вивчення, наводиться тематика рефератів, пропонуються задачі для розв'язання при вивченні тем

При потребі здобувачі вищої освіти можуть отримати консультацію викладача з питань, що недостатньо їм зрозумілі.

Здобувач вищої освіти повинен знати:

- предмет, систему, задачі та методи криміналістики; теоретичні основи криміналістичної ідентифікації та встановлення групової належності .

- сучасні технічні засоби, які використовуються в процесі розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень;
  - класифікацію ознак зовнішності людини; методи та засоби виявлення, огляду, фіксації та вилучення слідів;
  - характеристику і класифікацію вогнепальної та холодної зброї, слідів її застосування;
  - основні положення криміналістичного дослідження рукописних та машинописних текстів, методи техніко - криміналістичного дослідження документів.
  - загальні положення та завдання криміналістичної тактики; поняття і види кримінальних версій;
  - поняття, значення та види планування розслідування кримінальних правопорушень;
  - тактичні та організаційні основи проведення окремих слідчих дій.
  - систему та завдання криміналістичної методики;
  - поняття, структуру криміналістичної характеристики кримінального правопорушення і її значення;
- Здобувач вищої освіти повинен вміти:**
- використовувати теоретичні знання криміналістики; оволодіти та застосувати в практичній діяльності методи криміналістичної ідентифікації тавстановлення групової належності.
  - володіти техніко – криміналістичними засобами та прийомами виявлення, фіксації, вилучення слідів злочинця, фіксації ходу і результату слідчих дій;
  - виявляти ознаки підробки документів, використовувати ознаки почерку і письмової мови для встановлення автора документу;
  - користуватись всіма видами криміналістичних обліків.
  - будувати криміналістичні версії і робити їх перевірку;
  - використовувати тактичні прийоми при проведенні слідчих (розшукових) дій;
  - фіксувати результати слідчих дій, в тому числі з використанням техніко – криміналістичних та ін. засобів,
  - планувати та здійснювати перевірку слідчих версій, складати плани розслідувань;
  - використовувати сучасні досягнення психології, кримінології , виявляти причини і умови, які сприяють скоєнню кримінальних правопорушень приймати заходи по їх попередженню.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
66-74	D		
60-65	E	задовільно	не зараховано
0-59	FX	не задовільно	

Плани семінарських та практичних занять
Тема 1: Предмет, завдання, система, методи криміналістики

План

1. Предмет криміналістики.
2. Завдання криміналістики.
3. Система криміналістики.
4. Методи криміналістики.

Вирішить запропоновані задачі

Задача № 1

12 вересня 2020 р. слідчий міського відділу поліції Мінаєв А.Ф. виніс дві постанови про призначення експертиз:

– комплексної хіміко-дактилоскопічної експертизи для виявлення слідів пальців рук на передсмертній записці від імені гр. Краснова С.А., а також встановлення складу барвника, яким були виконані записи;

– судово-медичної експертизи трупа гр. Краснова С.А. з метою визначення причини смерті.

Завдання

Визначте, знання яких наук мають бути використані при проведенні даних досліджень.

Задача № 2

У кримінальному провадженні, в зв'язку з крадіжкою особистого майна співробітників фірми «Лісове господарство», яка розташована по вул. Красіна, 14 вересня 2020 р. був проведений огляд місця події, в ході якого фотографувалися шість приміщень, де працюють співробітники фірми, місця зберігання викрадених грошей і речей, місце проникнення передбачуваного злочинця. Були виявлені і вилучені сліди рук, взуття, сліди знаряддя злочину, волокна синтетичного матеріалу чорного кольору, сліди запаху з місця контакту злочинця з деякими речами. Все вилучене було продемонстроване двом потерпілим, директорів фірми, потім упаковано у спеціальні пакети Національної поліції України з заповненням відповідних реквізитів. Заздалегідь вилучені сліди були описані в протоколі, складеному на місці події.

Після повернення в слідчий відділ слідчий Седов Г. С. прийняв заходи до порушення кримінального провадження за фактом крадіжки і склав план проведення початкових слідчих дій і проведення оперативно-розшукових заходів.

Відповідно до плану від 15 вересня 2020 р. слідчий Седов Г.С. запросив двох потерпілих для допиту. В ході допиту були детально з'ясовані обставини, пов'язані з ознаками і зберіганням викрадених речей, приблизний час їх викрадення, а також, можливість підозри потерпілих на якусь конкретну особу, яка могла б здійснити дану крадіжку. Після допитів було з'ясовано, що в одному з приміщень фірми потерпілими були виявлені два недопалки сигарет «Бонд», не відмічених при проведенні огляду.

Слідчий Седов Г.С. прийняв рішення про проведення додаткового огляду за участю спеціаліста для вилучення вищезгаданих об'єктів, що було виконане

того ж дня. 16 вересня 2020 р. слідчий Седов Г.С. виніс постанову про призначення експертиз по вилучених слідах і направив ці постанови в експертно-криміналістичні підрозділи.

Завдання

Знання яких розділів криміналістики були використані слідчим при проведенні слідчих дій і розшукових заходів?

Задача № 3

19 вересня 2020 р. при обшуку в гр. Деміна С. В., який був здійснений за підозрою його в крадіжці майна в гр. Фролова М. Н., були виявлені і вилучені в коробці серванта у великій кімнаті 500 дол. США; на столі в цій же кімнаті відеомагнітофон «Sony-500». У шкатулці в тумбочці малої кімнати п'ять кілець виготовлених з металу жовтого кольору, годинник «Rollex». Всі виявлені речі були сфотографовані і відповідним чином залучені до кримінального провадження відповідно до записів в протоколі обшуку.

Завдання

Вкажіть, які загальнонаукові методи використовувалися при проведенні обшуку і оформленні його результатів.

Підготувати реферати на тему:

1. Закони розвитку криміналістики.
2. Сучасні тенденції розвитку криміналістики.
3. Взаємозв'язок криміналістики з іншими науками.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Діалектичний метод як основа методології криміналістики.
2. Узагальнення слідчої, судової і експертної практики, як джерело розробки і удосконалення методів, прийомів і технічних засобів криміналістики.

Додаткова література:

1. Криміналістика : підручник / за ред. П. Д. Біленчука. – Київ : Атіка, 1998. – С. 11-29.
2. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. – Київ : Ін Юре, 2001. – С. 6-15.

Тема 2: Загальні положення криміналістичної техніки.

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Предмет, система і завдання криміналістичної техніки.
2. Підстави застосування засобів криміналістичної техніки.
3. Теніко - криміналістичні засоби і методи, що застосовуються при виявленні речових доказів.
4. Форми криміналістичної фіксації.
5. Засоби вилучення речових доказів.

Практична робота:

На занятті вивчаються такі науково-технічні засоби: слідча валіза, універсальний криміналістичний комплект слідчого, дактилоскопічна валіза. Демонструється відеофільм «Науково – технічні засоби при розслідуванні злочинів».

Задачі по темі

Задача № 1

12 вересня 2020 р. при огляді квартири гр. Бойко В. С., що проживає за адресою: с. Васьково, вул. Широка, б. 4, кв. 2, було встановлено, що злочинці проникли через входні двері квартири шляхом їх злому. Спеціаліст Іванов І. І. сфотографував за правилами масштабної фотозйомки сліди знаряддя злому на коробі входних дверей, але так як слідчої маси для вилучення об'ємних слідів у нього не було, дані сліди були зафіксовані лише на фотоплівку.

Завдання

Чи вірно вчинив спеціаліст?

Задача № 2

13 вересня 2020 р. слідчо-оперативна група міського відділу поліції здійснила огляд місця події, що був пов'язаний з виявленням трупа невідомого чоловіка, виявленого в під'їзді будинку 132 по вул. Ясеневій слідчим Сергєєвим С.С. при огляді трупа виявлено два вогнепальні поранення в області потиличної частини голови і лівої лопатки. Спеціалістом Машкіним С.С. була здійснена пізнавальна фотозйомка, вилучені сліди речовини темно- бурого кольору, дві гільзи до пістолета «ГТ». Труп не дактилоскопувався, оскільки сліди рук з місця події не вилучались.

Завдання

Чи вірно вчинили слідчий і спеціаліст

Задача № 3

14 вересня 2020 р. на дактилоскопічну експертизу поступили два аркуші з текстами договорів фірми «Прогрес-2002» на постачання партії комп'ютерів з Гонконгу, вісім купюр номіналом 100 дол. США кожна, відбитки пальців і долонь рук директора і п'яти співробітників фірми.

Перед експертом слідчий поставив два питання:

1. Чи придатні сліди рук для ідентифікації особи, на представлених листах договорів і восьми купюрах?
2. Якщо сліди рук придатні для ідентифікації особи, то чи не були вони залишені вищезгаданими особами?

Після обробки досліджуваних об'єктів порошком «малахіт» слідів рук на них виявлено не було, тому експертом було прийнято рішення застосувати хімічний метод виявлення слідів. Через кілька годин після проведення відповідної процедури на об'єктах були виявлені сліди рук, придатні для ідентифікації особи. Текст на договорах від дії хімічно-активної речовини був втрачений, купюри забарвилися в темно- червоний колір.

Завдання

Чи правильне рішення прийняв експерт?

Підготувати реферати на тему:

1. Перспективи і проблеми розвитку криміналістичної техніки.
2. Доказове значення результатів застосування криміналістичної техніки.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Критерії допустимості застосування криміналістичної техніки при розслідуванні злочинів.
2. Технічні засоби профілактики злочинів.

Додаткова література:

1. Гончаренко В. И. Научно-технические средства в следственной практике / В. И. Гончаренко. – Киев, 1984. – 149 с.
5. Універсальний криміналістичний комплект слідчого : практич. посіб. / уклад. : Шепітько В. Ю., Борисенко І. В., Булулуков О. Ю. [та ін.]. – Харків, 2004.
6. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого / В. Ю. Шепітько. – 3-тє вид., перероб. і дон. – Київ : Ін Юре, 2008. – 2008 с.

Тема 3: Трасологія.

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях

1. Поняття, завдання, теоретичні основи трасології.
2. Дактилоскопія.
3. Сліди ніг та взуття людини.
4. Сліди знарядь і інструментів злочину.
5. Сліди транспортних засобів.

Практична робота:

Студенти вивчають способи виявлення, фіксації та вилучення слідів рук на місці події. Особливу увагу слід звернути на технічні прийоми виявлення та фіксації маловидимих і невидимих слідів рук, правила опису в протоколі огляду предметів зі слідами рук.

1. Провести огляд предмета зі слідами рук.
2. Скласти фрагмент протоколу огляду місця події з описом слідів рук і предмета, на якому їх виявлено.

Опис слідів рук у протоколі здійснюється за такою схемою:

- а) найменування, індивідуальні ознаки і місцезнаходження предмета зі слідами рук;
- б) місце розташування слідів на об'єкті (указуються за системою прямокутних координат); якщо припускається, що сліди залишені однією рукою, то зазначається їх взаємне розташування, а також розміри;
- в) вид слідів (об'ємні, поверхневі); вид і колір речовини, якою створено сліди;
- г) тип папілярного узору слідів (дуговий, петльовий, завитковий);
- д) спосіб виявлення, вилучення, фіксації слідів.

Фрагмент протоколу огляду місця події

«...На середині столу лежить записка : « 3 Нового року чекай знову». Записка написана графітним олівцем. Текст розміщено на аркуші білого паперу розміром 195 x 280 мм. Три краї листа рівні , а один - довжиною 280 мм - нерівний, рваний. При запиленні паперу графітним порошком в правому верхньому куті зі сторони тексту записки виявлено невідомий слід пальця розміром 20 x 25 мм. Тип узору завитковий.

Слід сфотографований за правилами масштабної зйомки і скопійований на світлу дактилоскопічну плівку розміром 45 x 60 мм. Яка зафіксована до таблиці протоколу огляду з заповненням відповідних реквізитів.

Задача №1

Громадянин А. був затриманий на місці злочину при спробі вчинити квартирну крадіжку в м. К. У ході слідства виникла потреба встановити, чи не притягався раніше громадянин А. до кримінальної відповідальності за аналогічні чи інші кримінальні правопорушення, проживаючи раніше в м. К.?

Завдання

Вкажіть, як може бути вирішено це питання? Визначіть, який документ і куди повинен направити слідчий?

Задача №2

У лісовому яру було виявлено труп жінки, прикритий гіллям молодого березняка. При огляді місця події на відстані 10 м від трупа слідчий виявив сокиру і недалеко від нього пеньки молодих берез.

Завдання

Які об'єкти і з якою метою повинен був вилучити слідчий в даному випадку?

Задача №3

За даними із заяви завідуючого складом будівельних матеріалів була здійснена крадіжка партії шиферу. Прибувшому на місце події слідчому завідуючий складом повідомив, що вранці він виявив, що двері складу відкриті, а навісний замок валяється біля дверей з перепиляною дужкою.

Завдання

1. Вкажіть, які сліди в даній ситуації повинні залишитись на місці події.
2. Якщо в результаті огляду слідів не виявлено, то яку можна висунути версію і як її перевірити та довести?

Підготувати реферати на тему:

1. Питання, що вирішуються трасологічною експертизою.
2. Сучасні можливості матеріалознавчих досліджень

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Особливості трасологічної експертизи знарядь злочину та інструментів.
2. Способи фіксації і вилучення слідів ніг , транспортних засобів, знарядь злочину та інструментів.

Додаткова література:

1. Найдис И. Д. Использование следов рук при расследовании преступлений: учеб. пособ. / И. Д. Найдис ; ХЮИ. – Киев : УМК ВО, 1988. – 32 с.
2. Найдис И. Д. Следы орудий взлома и инструментов : учеб. пособие / И. Д. Найдис. – Харьков, 1979.
3. Салтевский М. В. Следы человека и приемы использования их для получения информации о преступнике и обстоятельствах преступления : лекция / М. В. Салтевский. – Киев : КВШ МВД СССР, 1983. – 43 с.

Тема 4: Техніко - криміналістичне дослідження документів

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Мета, види та об'єкти техніко-криміналістичного дослідження документів.
2. Ознаки часткової підробки документів.
3. Ознаки підробки підписів.
4. Ознаки підробки відбитків печаток і штампів.
5. Встановлення початкового змісту пошкоджених документів.
6. Техніко-криміналістична експертиза документів.

Практична робота:

На занятті вивчаються основні ознаки:

- а) механічної підробки текстів (підчисток, дописок або друкувань, виправлень, травлення і змиву записів);
- б) технічної підробки підписів;
- в) переклеювання фотокарток у документах;
- г) підробки відбитків печаток і штампів, машинописних текстів.

Визначаються матеріали, які необхідно підготувати для технічної експертизи документів, а також вивчаються особливості її проведення.

1. За допомогою технічних засобів оглянути документ і виявити в ньому підробки.
2. Скласти протокол огляду документа.

Фрагмент протоколу огляду документа

Оглядом встановлено: документ являє собою друкарський бланк перепустки № 102, виданої 6 січня 1998 р. на ім'я К. - експедитора Харківського ремонтного заводу.

Документ виконано на папері сірого кольору, його довжина - 12 см, ширина - 9 см. Край документа має сліди відриву.

У рядку "Підпис" при огляді за допомогою лупи і при косопадяючому освітленні виявлено пошкодження волокон. Заяв з боку понятих стосовно огляду не надійшло.

Задачі по темі

Задача № 1

Вранці 15 листопада 2015 р. гр. Сашина Г.І. одержала лист з погрозами на

свою адресу і на адресу її дітей. Записка була здійснена на чистому аркуші білого непролінієного паперу, вкладена в чистий конверт і поміщена в поштову скриньку гр. Сашиної Г. І.

Рукописні записи були вивчені слідчим Івановим С.Н. і для вирішення питання про порушення кримінального провадження направлені на дослідження в експертно-криміналістичний відділ.

Завдання

1. Які дослідження необхідно провести в даному випадку?
2. Які питання вирішуються при проведенні цього дослідження?

Задача № 2

12 листопада 2020 р.з оперативних джерел стало відомо, що головний бухгалтер річкового вокзалу «Південний» гр. Огурцова М.І. систематично приписувала грошові суми у відомості видачі зарплат і премій співробітникам Південного пароплавства. Приписки здійснювалися шляхом дописування певних цифр в графі видачі зарплати і премій. Офіційної заяви про приписки у слідчого міського відділу поліції Симонова Р. І. не було.

Завдання

1. Яке дії необхідно провести в даному випадку?
2. Які питання необхідно поставити перед експертом?

Задача № 3

При розслідуванні розкрадання грошових коштів виникла необхідність провести почеркознавчу експертизу з метою встановлення виконавця підписів в документах, вилучених в бухгалтерії ТОВ «Рубін-2002». У зв'язку з цим 12 листопада 2020 р. слідчий Іванов І.І. виніс постанову про отримання експериментальних зразків підпису обнуваченого гр. Василенко В.В., відносно якого обрано запобіжний західвзяття під варту. У кабінеті слідчого обвинуваченому оголосили постанову про отримання зразків підпису і роз'яснили, що він повинен десять разів розписатися на різних листах паперу. Ознайомившись з постановою, гр. Василенко В.В. заявив, що він відмовляється брати участь в слідчій дії.

У цій ситуації слідчий Іванов І.І. прийняв рішення використати для експертизи підписи гр. Василенко В.В., які знаходились на декількох процесуальних документах у кримінальному провадженні. У фотолабораторії міського відділу поліції слідчий Іванов І.І. виготовив фотографії цих підписів і направив їх разом з постановою про призначення експертизи досліджуваних документів експертові Потемкіну П.Д.

Завдання

1. Чи можна отримати в примусовому порядку зразки підписів гр. Василенко В.В.?
2. Чи можна підписи гр. Василенко В.В. на процесуальних документах розглядати як вільні зразки, придатні для експертизи?
3. Чи міг слідчий Іванов І.І. самостійно виготовити фотографії підписів гр. Василенко В.В. або він повинен був залучити для цієї роботи спеціаліста?

Підготувати реферати на тему:

1. Дослідження поліграфічної продукції.
2. Встановлення первісного вигляду і змісту документа.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Дослідження машинописних текстів.
2. Дослідження відбитків печаток і штампів.

Додаткова література:

1. Про електронні документи та електронний документообіг : закон України від 22.05.2003 // Відом. Верхов. Ради України, 2003. – № 36. – Ст. 275.
2. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі : навч.-довід. посіб. / Ю. М. Грошевий, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько, М. Л. Цимбал [та ін.]. – Харків : Одиссей, 2004. – 448 с.

Тема 5: Ідентифікація людини за ознаками зовнішності.

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Поняття ідентифікації людини за ознаками зовнішності
2. Зовнішні ознаки людини та їх класифікація
3. Способи фіксації зовнішності людини
4. Питання, що вирішує портретна експертиза

Практична робота:

Ознайомлення з описом зовнішності по фотокарткам і з натури, з засобами і методами фіксації зовнішніх ознак людини і висновком експерта.

1. Описати зовнішність одного з студентів групи та провести впізнання за ознаками словесного портрета.
2. Дослідити дві фотокартки), порівняти елементи і ознаки зовнішності зображення осіб, дати оцінку .

Задача № 1

Слідчо-оперативна група міського відділу поліції проводила огляд за заявою про виявлення трупа невідомого чоловіка, виявленого в лісовому заповідному масиві «Лосиний острів». На голові трупа і його обличчі були виявлені плями темно-бурого кольору, схожі на кров, а також поранення з правого боку, біля очного яблука.

При огляді одягу трупа жодних документів виявлено не було. У лівій кишені піджака був знайдений гаманець з дрібними грошима. Заява в чергову частину по виявленню трупа невідомого чоловіка поступила від гр. Серової К.Н. о 20 год. 10 хв. 19 жовтня 2020 р. спеціалістом була проведена пізнавальна фотозйомка, також був сфотографований і вилучений виявлений шкіряний гаманець.

Через два дні після огляду у міський відділ поліції поступила усна заява

від гр. Сизової В.Ю. про зникнення її чоловіка в період з 12 по 19 жовтня 2020 р. Точну дату зникнення чоловіка гр. Сизова В.Ю. назвати не змогла, оскільки в цей період знаходилася в гостях у своїх батьків в с. Березне Чернігівської області. Проведена раніше перевірка відбитків пальців рук трупа невідомого чоловіка по дактилоскопічним облікам дала негативний результат. При пред'явленні для впізнання трупа чоловіка Сизової В. Ю. впізнання також дало негативний результат. Після проведених слідчих дій слідчий Грачов Н.В. прийняв рішення про проведення у кримінальному провадженні портретної експертизи.

Завдання

1. Які об'єкти необхідно представити для проведення портретної експертизи про виявлення трупа невідомого чоловіка в лісовому масиві «Лосиний острів»?
2. Який порівняльний матеріал необхідний для проведення експертизи?
3. Які питання повинна вирішити дана портретна експертиза?

Задача № 2

12 листопада 2020 р. при перевірці паспортного режиму співробітниками поліції був затриманий громадянин, в якого вилучений паспорт на ім'я гр. Клокова Петра Леонідовича, 1967 року народження, уродженця м. Липки, що має ймовірно ознаки часткової підробки (переклеювання фотографії). При зовнішньому огляді документа виявлено невідповідність частини відтиску круглої печатки на фотознімку і бланку паспорта. Гр. Клоков П.Л. був доставлений до міського відділу поліції з метою встановлення особи. Для отримання якісних фотознімків затриманого гр. Клокова П.Л. черговий міського відділу поліції запросив спеціаліста.

Завдання

1. Які фотознімки і в якій кількості необхідно зробити для подальшого проведення портретної експертизи?
2. Які питання слід поставити перед експертом при винесенні постанови про проведення портретної експертизи?
3. Які криміналістичні обліки можуть використовуватися для встановлення особи затриманого?

Підготувати реферати на тему:

1. Судово-портретна експертиза.
2. Джерела інформації про ознаки зовнішності людини..

Самостійно опрацювати:

1. Методика опису ознак зовнішності людини/метод словесного портрету/.
2. Фактори, які впливають на зміну ознак зовнішності людини.

Додаткова література:

1. Бурик В. И. Признаки внешности человека и их использование в розыскной деятельности : справ. пособие / В. И. Бурик, В. Ф. Пилипчук. – РИО МВД СССР, 1982. – 272 с. ; с ил.
2. Зинин А. М. Особенности изготовления субъективных портретов / А.

М. Зинин, Г. М. Мамедов. – Киев : ЭКУ МВД УССР, 1990. – 43 с.

3. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності / В. Ю. Шепітько, І. В. Борисенко, С. А. Когут, О. М. Могальніков. – Харків : Гриф, 2003. – 112 с.

Тема 6: Криміналістичні версії, організація і планування розслідування.

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях

1. Поняття, класифікація криміналістичних версій.
2. Правила побудови та перевірки криміналістичних версій у процесі розслідування злочинів.
3. Планування і організація розслідування злочинів.
4. Принципи і види планування розслідування.

Задачі по темі

Задача №1

При допиті обвинуваченого, що вчинив злочин з невідомим співучасником, йому було запропоновано скласти список його близьких друзів. Він виконав це. Яке це може мати значення, чи вкаже він всіх своїх друзів, а якщо всіх, то на яке місце в списку він поставить свого співучасника?

Задача №2

Записка самогубця, в якій він просить нікого не винити в його смерті, виявилась написаною не рукою загиблого, а невідомою людиною.

Чи достатньо однієї цієї обставини для того, щоб виключити версію самогубства при відсутності інших ознак інсценування? Якщо недостатньо, то чим може бути пояснено наявність такої записки?

Задача №3

При крадіжці предметів одягу із сільської промтоварної крамниці на місці злочину виявився чужий поношений одягпальто, піджак і штани.

Який можна зробити можливий висновок про підозрюваного? Чи може це бути хтось із місцевих жителів?

Задача №4

В квартирі, де виявлений труп господарки, виявили викрадені цінні речі, а також відкриті ящики письмового столу і розкидані листи і фотокартки.

Яка може бути версія про підозрюваного?

Задача №5

28 жовтня 2020 р. у дворі буд. 12 по вул. М'ясницькій був виявлений труп гр. Грекова І.З, працюючого охоронцем на заводі «Електроприлад», з ушкодженням голови. На допиті дружина гр. Грекова І.С. повідомила, що її чоловік 27 жовтня 2020 р. заступив на чергування о8 годині ранку, після чого вдень, приблизно о 12 год. 30 хв. подзвонив їй з роботи й попросив зняти з її

ощадної книжки 16 тисяч гривень. Навіщо знадобилися гроші, він обіцяв пояснити пізніше. 28 жовтня 2020 р. гр. Греков І.З. з роботи не повернувся.

Завдання

1. Висуньте загальні й часткові криміналістичні версії.
2. Складіть план початкових слідчих дій.

Задача № 6

Труп Р. був виявлений на дивані. В області ліктьових суглобів обох рук були глибокі різані рани. Поруч із трупом знаходилось лезо безпечної бритви й передсмертна записка, написана Р. Ліва рука звисала з дивана вниз, торкаючись підлоги. Речовина бурого кольору на ній текла від рани вниз у напрямку до підлоги, що свідчило, що після поранення положення лівої руки не змінювалося. При судово-медичному дослідженні встановили, що на правій руці ушкоджений нерв, що виключає її рух нижче ліктьового суглоба.

Які версії можуть бути висунуті у зв'язку із цим?

Скласти план розслідування за фабулою

Фабули

1. У міський відділ поліції надійшло повідомлення про те, що по вул. Новій біля будинку №24 знайдено труп чоловіка з ознаками вогнепального поранення. У процесі огляду місця події слідчий виявив гільзу калібру 9 мм. Документи, які засвідчують особу потерпілого, відсутні.

2. У міський відділ поліції надійшло повідомлення про проникнення у промтоварний магазин злочинців через вікно вітрини. Як розповів директор магазину, викрадено значну кількість рулонів вовняної та шовкової тканини. При огляді місця події на розбитому склі вітрини виявлено сліди рук.

3. У міський відділ поліції надійшла заява від гр. Г. про угон його автомобіля марки «Honda». До заяви додавалися необхідні документи, одним з яких був страховий поліс на автомобіль на випадок його угону. Оперативно-розшукові заходи щодо встановлення місцезнаходження автомобіля позитивних результатів не дали.

Підготувати реферати на тему:

1. Управління в криміналістичній тактиці.
2. Теорія криміналістичної моделі і криміналістичного моделювання.

Самостійно опрацювати:

1. Особливості окремих видів планування: слідчої дії, тактичної операції
2. Тактика планування розслідування. Складові елементи плану, допоміжна документація у плануванні.

Додаткова література:

1. Коновалова В. Е. Криминалистическая тактика: теории и тенденции : учеб. пособие / В. Е. Коновалова, В. Ю. Шепитько. – Харьков : Гриф, 1997. – 255 с.
2. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве /

В. Е. Коновалова. – Харьков : Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н. Н., 2007. – 192 с.

3. Шепитько В. Ю. Теория криминалистической тактики : монография / В. Я. Шепитько. – Харьков, 2002.

4. Шепитько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. – Харків, 2007.

Тема 7: Тактика огляду

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях

1. Поняття та види огляду.
2. Тактика огляду місця події.
3. Фіксація результатів огляду.
4. Огляд трупа на місці його виявлення.
5. Особливості огляду предметів, документів і тварин.

У позаадиторний час підготувати протокол огляду місця події, сфотографувати місце події, виявити і зафіксувати сліди (залежно від фабули справи).

Задачі по темі

Задача №1

22 грудня 2020 р. о 8 год 20 хв у чергову частину міського відділу поліції зателефувала продавець магазину гр. Мальцева М.М. Вона повідомила, що, прийшовши на роботу близько восьмої години ранку, побачила, що двері магазину відкриті, а в торговельному залі й підсобних приміщеннях помітні ознаки крадіжки товару. Оглядом приміщень магазину були виявлені сліди злочину складського приміщення. Зі слів продавця гр. Мальцевої М.М., злочинці викрали ящик вина «Букет Молдавії» і копчену ковбасу «Мисливське чудо».

Службова собака, взявши слід біля магазину, довела до дороги, що веде уздовж окраїни села, і там слід втратила. По іншу сторону дороги розташовувалося незоране поле, на якому співробітник поліції Савельєв І.І. виявив сліди санних полозів. Сліди були помітні по всій довжині поля й привели у двір гр. Кузьменко. У будинку в стані алкогольного сп'яніння перебували гр. Маравин Є.Є., гр. Жукова М.І. і гр. Новичкова П.П. У сараї у дворі будинку Савельєв І.І. виявив пляшки з-під вина «Букет Молдавії» і коробку з копченою ковбасою «Мисливське чудо», а також сани.

Завдання

1. Скільки місць події є в цьому випадку?
2. У якій послідовності необхідно організувати огляд місць події?

Задача №2

На місце виявлення трупа, з ознаками насильницької смерті, прибула слідчо-оперативна група вночі. При світлі кишенькових ліхтарів зафіксували місце розташування, позу потерпілого, стан його одягу. Після цього труп відправили в морг, встановили охорону та до світанку покинули місце події.

Завдання

1. Чи має бути в даному випадку складений і підписаний протокол огляду?

2. Який огляд місця події буде наступнийповторний або додатковий?

Задача №3

У процесі огляду місця крадіжки із квартири слідчий звернув увагу на те, що замкнені сховища (шафи, валізи й т.п.) не розкриті. Він запропонував власникам відкрити їх для огляду, але ті відмовилися зробити це. Тоді слідчий сам розкрив сховище, і зробив їхній огляд.

Завдання

Чи правильні дії слідчого? Якщо ні, то як він повинен був вчинити?

Задача №4

На місці виявлення трупа була застосована службово-пошукова собака, що, пройшовши по сліду понад 2 км., привела до будинку лісника. Після одержання цієї інформації слідчий зробив огляд даного будинку, вказавши його результати, як продовження протоколу огляду місця виявлення трупа.

Завдання

Чи правильні дії слідчого? Що належало здійснити в будинку лісника – огляд чи обшук?

Задача №5

У ході з місця крадіжки з магазину його працівники зробили ряд зауважень про попередній стан об'єктів, що оглядаються (про відсутність конкретних товарів і місцях їхнього розміщення, про зникнення пакета із залишком грошового виторгу, про зміну місця розташування хімічної пастки й т.д.), які слідчий заніс до протоколу огляду.

Завдання

Чи підлягають подібні пояснення фіксації в протоколі огляду?

Задача № 6

До міського відділу поліції зателефонував завідуючий складом матеріальних цінностей лікарні №1, що знаходиться по вул. Чарівна, 37 і повідомив, що вранці він виявив сліди проникнення до складу. Зі складу зникло багато матеріальних цінностей. На місце виїхала слідчо-оперативна група.

Завдання

1. Проаналізуйте ситуацію, вкажіть завдання, що потрібно вирішити у ході огляду місця події.
2. Висуньте типові версії відносно фабули.
3. Складіть письмовий план розслідування, обґрунтуйте свою відповідь.

Задача № 7

З 23 год 30 хв до чергової частини поліції прийшов гр-н Васлаков А.М. і повідомив, що сьогодні близько 11 год вечора він зайшов до свого дядька Хомякова Роберта Станіславовича і виявив його мертвим. Васлаков пояснив, що його дядьку 46 років він працював інженером в Гідропроєкті, з дружиною розлучився рік тому, у нього однокімнатна квартира. Дядько зустрічався зі Славською Маргаритою, яка працювала там же в бюро технічної інформації, товаришував з Федоровим Максимом, захоплювався полюванням і риболовлюю.

Останнім часом скаржився, що стали погіршуватися відносини зі Славською.

При огляді місця події встановлено: труп Хомякова Р.С. лежить на підлозі кімнати, на лівому боці, права рука підвернута за спину, напівзігнута в ліктьовому суглобі. Ліва рука витягнута вперед, в 15 см від неї знаходиться пістолет системи «Вальтер», калібр 7,65. У лобовій частини голови, ближче до лівої скроні, рана зі слідами пострілу впритул. На письмовому столі виявлено листок паперу з нерівними краями зверху і знизу, на якому написано: «Все до біса».

Завдання

1. Оцініть обстановку місця події та дайте відповідь на наступні питання:

1) які типові версії з приводу смерті Хомякова можна висунути з урахуванням наявних фактичних даних? На які обставин у зв'язку з цим слід звернути особливу увагу при огляді місця події?

2) які сліди і на яких об'єктах треба виявити?

3) які науково-технічні засоби необхідно використовувати при такому огляді?

4) які ознаки дозволяють відрізнити постріл впритул від пострілу з близької відстані?

2. Назвіть ознаки, які дозволяють відрізнити вбивство від самогубства при використанні вогнепальної зброї.

3. Визначте, на що потрібно додатково звернути увагу при огляді у зв'язку з виявленням посмертної записки.

Підготувати реферати на тему:

1. Роль слідчих і оперативно розшукових версій під час проведення огляду місця події.

2. Тактико-психологічні прийоми дослідження матеріальної обстановки для прогнозування обставин події злочину.

3. Експертиза трупа.

Самостійно опрацювати

1. Особливості огляду трупа, на місці його знаходження, участь судмедексперта при огляді трупа.

2. Особливості огляду поштово-телеграфної кореспонденції.

3. Особливості огляду тварин та їх трупів.

Додаткова література:

1. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посіб. / за ред. Н. І. Клименко. – Київ, 2005..

2. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого / В. Ю. Шепітько. – 3-те вид., перероб. і доп. – Київ, 2008. – С.11-50.

3. Шепітько В. Ю. Тактика огляду місця події : текст лекцій / В. Ю. Шепітько. – Харків, 1994.

4. Шепітько В. Ю. Теория криминалистической тактики / В. Я. Шепітько. – Харків, 2007.

Тема 8: Тактика допиту

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях

1. Загальні положення тактики допиту.
2. Підготовка до допиту.
3. Тактичні особливості допиту свідків і потерпілих.
4. Тактичні особливості допиту підозрюваних й обвинувачуваних.
5. Особливості тактики допиту неповнолітніх.
6. Особливості допиту експерта.

Скласти план допиту та перелік підготовчих дій слідчого

Фабули

1. При розслідуванні квартирної крадіжки був допитаний К. як підозрюваний. Він повідомив, що нічого не знав про злочин, бо вже місяць перебуває поза містом, у своєї тітки.

Які тактичні прийоми доцільно використовувати у процесі допиту підозрюваного?

2. Л. було згвалтовано групою юнаків за таких обставин: біля кінотеатру «Познать» до Л. підійшли незнайомі хлопці, які попросили, щоб вона покликала їх знайому із сусіднього будинку. Л. погодилася їм допомогти. Біля під'їзду юнаки схопили Л. за руки, завели до під'їзду, а потім на горище будинку, де і згвалтували. На допиті потерпіла повідомила, що вона нічого не пам'ятає.

Які тактичні прийоми необхідно застосувати слідчому при допиті Л.?

Задачі по темі

Задача № 1

Увечері 19 жовтня 2016 р. влікарню з селища Ваніно була доставлена з важкими наслідками після кримінального аборту гр. Синицину Н.Н.

Гр. Синицина Н.Н., доставлена о 22 год 30 хв з розривом промежини й ушкодженням матки, температура тіла – 39,5°. О 23 год 15 хв гр. Синицина Н.Н. померла. Ранком у селищі Ваніно виїхав слідчий Вербин Н.Н. У результаті проведених слідчих (розшукових) дій слідчий Вербин Н.Н. прийшов до висновку, що аборт був зроблений лікарем-терапевтом районної лікарні гр. Воробйовим Н.В.

У контакт із гр. Воробйовим Н.В. він відразу не став вступати, а вирішив прийти до нього через 15 хв від того часу, яких необхідно йому, щоб дійти від залізничної станції Ваніно до його будинку після приходу денного поїзда з м. К. Як і припускав слідчий, що потерпіла гр. Синицина Н.Н. не випадково «прямо з вокзалу» прийшов до нього.

Гр. Воробйовим Н.В. відразу ж запропонував слідчому записати його щиросердне визнання у здійсненні злочину.

Завдання

Який тактичний прийом був використаний слідчим у даній ситуації?

Задача № 2

Після затримки В. і Ц., підозрюваних у здійсненні декількох збройних нападів, на квартирі співмешканки В, був виявлений і вилучений пістолет. В. заперечував приналежність пістолета йому й відмовився дати які-небудь показання. Тоді слідчий пред'явив Ц. на допиті виявлений пістолет і сказав, що його добровільно видав В., на що запропонував Ц. указати місце укриття викраденого. Ц., повіривши повідомленню слідчого, повідомив про місце схову викраденого.

Чи допустимий прийом, використаний слідчим? Як необхідно було використати при допиті Ц. факт виявлення пістолета?

Задача № 3

Відчувши елементи нерішучості в поведінці підозрюваного, що заперечував свою вину, слідчий сказав: «Закінчимо на сьогодні» й, оформивши протокол допиту, дозволив допитуваному покинути його кабінет. Однак, коли, той підійшов до дверей і відкрив їх, слідчий запитав: «А коли Ви зустрілися з М., було темно чи ще світло?» Підозрюваний, для якого все це виявилось несподіваним, відразу ж відповів: «Уже темно», а потім, повернувшись до стола, розповів про вчинений ним злочин.

Який прийом був використаний слідчим? Чи правомірний він?

Задача № 4

Обвинувачений відмовлявся давати показання про свого спільника, який зник. Тоді слідчий пред'явив йому виявлену при обшуку переписку його дружини зі спільником, яка свідчила про наявність між ними інтимного зв'язку. Ознайомившись із нею, обвинувачений повідомив про місцезнаходження зниклого спільника.

Чи правомірно з етичної точки зору використання подібних даних?

Задача № 5

26 квітня в гирлі р. Чорної, протікаючої недалеко від селища Рябівка, були знайдені частини розчленованого трупа жителя цього селища гр-на Сеніна. Дружина Сеніна на допиті розповіла, що вранці 16 квітня її чоловік виїхав на рибалку і додому не повернувся.

30 квітня слідчий допитав як свідків сусідів Сеніних Лопатова і Свиридову, які підтвердили, що бачили, як вранці 16 квітня Сенін виїхав з будинку на Чорну річку ловити рибу. Проте пізніше слідчий встановив що 16 квітня Сенін на рибалку не їздив. Цього дня рано вранці після чергового скандалу він був убитий дружиною під час сну. З'ясовуючи причину недостовірних відомостей, повідомлених Лопатовим і Свиридовою, слідчий переконався що вони добросовісно помилялися. Вони дійсно бачили, як Сенін виїжджав на рибалку, проте це було не 16, а 14 квітня. У певній мірі помилкові свідчення Лопатова і Свиридової пояснювалися впливом Сеніної, яка після зникнення чоловіка в розмові з сусідами не раз повторювала, що її чоловік виїхав 16 квітня на рибалку і не повернувся.

Зрозуміло, що слідчий на перших допитах цих свідків записав у протоколі ту інформацію, яка була йому повідомлена. Однак вже на цих допитах він міг

отримати від Лопатова і Свиридової точні відомості про те, коли Сенін відправлявся на рибалку.

Завдання

Визначте тактичну помилку, допущену слідчим на перших допитах свідків Лопатова і Свиридова. Назвіть прийоми, які сприяють пошуківленню в пам'яті допитуваного спогадів про час настання тієї або іншої події.

Чи правильне рішення слідчого? Якщо ні, то як треба було повестися при наявності такої заяви допитуваного?

Задача № 6

Потерпілий Глуценко О.О. на допиті дав показання про те, що на кінцевій зупинці автобуса №30 до нього підійшов знайомий Попов і попросив дати йому в борг 100 грн. Глуценко відмовив. Тоді Попов вийняв із кишені ніж, став погрожувати і вийняв гаманець Глуценка, з якого забрав 300 грн. після цього Попов зняв з руки Глуценка золотий перстень і зник. Співробітниками поліції було встановлено місце проживання Попова і він був затриманий.

Завдання

1. Проаналізуйте ситуацію.
2. Складіть письмовий план допиту, вкажіть основні напрями роботи з отриманою інформацією.

Підготувати реферати на тему :

1. Криміналістична виктимологія.
2. Етика допиту.
3. Особливості допиту за участю перекладача.

Самостійно опрацювати:

1. Психологічні особливості допиту.
2. Тактика допиту у конфліктній ситуації..
3. Тактика допиту неповнолітніх.

Додаткова література:

1. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология : учеб. пособие / В. Е. Коновалова. – Харьков, 2006.
2. Система тактичних прийомів допиту : роздавальний матеріал до практ. занять / упоряд. : В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. – Харків, 1994.
3. Шепітько В. Ю. Тактика допиту : текст лекції / В. Ю. Шепітько. – Харків, 1992.
4. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) / В. Ю. Шепітько. – Харків, 2007.

Тема 9: Тактика обшуку

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях

1. Загальні положення тактики обшуку
2. Підготовка до обшуку.

3. Особливості тактики різних видів обшуку.
4. Тайники та способи їх виявлення.

Вирішіть задачі запропоновані викладачем

Задача №1

Під час обшуку в квартиру прийшов громадянин і спитав, чи не здається тут кімната. Слідчий запропонував йому увійти в квартиру, відрекомендуватися, пред'явити документи й повідомити, чи знайомий він із мешканцями цієї квартири або ким-небудь з мешканців даного будинку. Громадянин назвав себе, повідомив, що приїхав у це місто вперше й нікого тут не знає, документів при собі не має. У зв'язку з цим було проведено його особистий обшук і затримано до закінчення обшуку для з'ясування його особи.

Завдання

Чи правильні дії слідчого?

Задача 2

Під час обшуку за місцем проживання самотнього М., підозрюваного в скоєнні квартирних крадіжок, було виявлено ряд предметів жіночого одягу. На запитання слідчого, звідки в нього ці речі, М. відповів, що купив їх в одного незнайомого чоловіка, припускаючи, що вони можуть пригодитися після одруження. Слідчий не відобразив ці пояснення в протоколі обшуку. Через дві години на допиті М. на це ж запитання відповів інакше — що це речі його померлої сестри, яка була в нього проїздом минулого року та залишила їх у нього. На зауваження слідчого про зміну позиції М. заперечував факт обговорення цього питання з ним раніше.

Завдання

Якої помилки допустив слідчий?

Задача № 3

Під час поїздки автобусом один з пасажирів виявив, що в нього украдений гаманець і сповістив про це водієві, який не дотримуючи зупинок і не випускаючи пасажирів, доставив автобус до поліції, і повідомив про подію черговому. За розпорядженням останнього всім пасажиром при виході з автобуса було запропоновано пред'явити свої речі для перевірки з метою виявлення пропажі.

Завдання

Чи правильні дії працівників поліції? Якщо ні, то як необхідно було діяти в цій ситуації?

Задача № 4

У квартирі, де проводився обшук, на ліжку лежала стара мати підозрюваного. На пропозицію надати можливість оглянути ліжко вона заявила, що хвора, встати не може. Її хворобу підтвердили поняті – мешканці того ж будинку. У зв'язку з цим слідчий запросив дільничного лікаря, у якого з'ясував стан здоров'я жінки, та, одержавши його згоду на переміщення на інше ліжко, організував його та провів обшук звільненого ліжка.

Завдання

Чи правильні дії слідчого?

Задача № 5

Обвинувачений Дідешко визнав себе винним у крадіжці з промтоварного магазину електротоварів і довів на допиті, що частину цих товарів він завіз до свого знайомого лісника на тимчасове зберігання. Слідчий, отримавши ухвалу слідчого судді на проведення обшуку, з понятими та працівниками поліції прибув до будинку лісника. Вхідні двері будинку були прочинені, господар п'яний спав на підлозі. Оскільки розбудити його не вдалося, слідчий розпочав обшук. Всі предмети, про які дав показання Дідешко, були виявлені і вилучені, про що був складений протокол обшуку, а також опис вилучених предметів. На столі кімнати, у якій спав господар, слідчий залишив копії протоколу обшуку і опису вилученого, а також повістку з вимогою до господаря будинку завтра з'явитися о 10 год. до райвідділу на допит.

Завдання

Оцініть дії слідчого. Чи мають доказове значення результати обшуку?

Задача № 6

Розслідуючи кримінальне правопорушення про розкрадання на складі, слідчий вирішив провести обшук у завідувача складом, комірника і приймальника; відповідно до складеного плану обшук у комірника повинен був проводитися 2 жовтня о 9 годині, у завідувача – о 16 годині, а у приймальника – 3 жовтня о 7 годині.

Завдання

Чи правильно складений план проведення обшуків?

Задача № 7

У справі про зберігання і збут наркотиків було вирішено провести обшук у квартирі підозрюваного Г. Прибувши на місце обшуку, оперативно-слідча група встановила, що в квартирі нікого немає. Зі слів сусідів стало відомо, що громадянин Г. зі своєю сім'єю поїхав на дачу. У зв'язку з цим слідчий вирішив відкласти обшук.

Завдання

1. Чи правильно діяв слідчий?
2. Яке повинно бути тактичне рішення у даній ситуації?
1. Де планується проведення обшуків, у якому з них буде брати участь слідчий, що проводить розслідування по кримінальному провадженні?

Підготувати реферати на тему:

1. Види тайників та способи їх виявлення.
2. Психологічні та етичні аспекти обшуку.

Самостійно опрацювати:

1. Відмінність обшуку від слідчого огляду і оперативного обстеження приміщень, транспортних засобів, багажу.
2. Раптовість, як умова ефективного обшуку.

Додаткова література:

1. Денисюк С. Ф. Обыск в системе следственных действий (Тактико-

криміналістическіе проблемы) / С. Ф. Денісюк, В. Ю. Шепітько.– Харків, 1999.

2. Коновалова В. Е. Обыск: тактика и психология / В. Е. Коновалова, В. Ю. Шепітько. - Харьков, 1997.

Тема 10: Тактика пред'явлення для впізнання

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Загальні положення тактики пред'явлення для впізнання.
2. Тактика пред'явлення для впізнання особи.
3. Тактика пред'явлення для впізнання трупа.
4. Впізнання за фотозображеннями.

Практична робота:

На основі аналізу запропонованих нижче варіантів протоколів пред'явлення для впізнання різних об'єктів звернути увагу на такі моменти:

- повнота і точність виявлених у ході впізнання обставин, за яких особа, яка впізнає спостерігала відповідний об'єкт; ознаки її особливості, за якими проводилися впізнання;

- наявність порушень процесуального або тактичного характеру при проведенні впізнання

Задачі по темі

Задача №1

13 жовтня 2020 р. при огляді слідчим поліції Петровим П.П. місця, де був виявлений труп невідомої жінки зі слідами насильницької смерті, гр. Ховрашків С.З., випадково опинившись біля місця події, заявив, що впізнає в убитій свою сусідку по сходовій площадці гр. Мутурзину В.Н. Слідчий Петров П.П. відразу оформив протокол упізнання трупа в присутності понятих гр. Іванової І.І. і гр. Соколова А.А.

Завдання

1. Чи правомірні дії слідчого?
2. Чи можливо пред'явлення трупа для впізнання на місці його виявлення?

Задача №2

12 листопада 2020 р. потерпілий Сидоров М.С., що вчиться в загальноосвітній школі № 23, указав наступні прикмети викраденої в нього шапки. Шапка з хутра ондатри темно-коричневих кольорів, небагато поношена. Підкладка із саржі сірих кольорів. Вушні зав'язки зі шнурків різних кольорів – чорного й темно-коричневого. У потиличній частині шапки, під одворотом вушної частини є записина, що утворилася від моли, діаметром приблизно 25 мм. У середині на підкладці барвником фіолетових кольорів написані ініціали «С.М.З».

Завдання

Як вирішити питання про пред'явлення потерпілому для впізнання шапки після її вилучення?

Задача № 3

Білетний касир, якій покупець пред'явив фальшиву грошову купюру, заявила, що обличчя покупця вона не бачила, але добре запам'ятала особливості його рук. Після затримання підозрюваного слідчий організував його пред'явлення для впізнання за руками. Для цього в ширмі було зроблено шість отворів, через які впізнаючій було пред'явлено три пари рук. Вона впевнено вказала на руки підозрюваного.

Завдання

Чи правомірне проведення впізнання таким чином?

Задача № 4

На м'ясокомбінаті м. К. виготовлялися невраховані ковбасні вироби, які збувалися в різні торгові центри. Отримані про це відомості стали підставою для порушення кримінального провадження. При розслідуванні одного з епізодів справи було встановлено, що в магазин №1 рано вранці 20 травня 2020 року були доставлені надлишки ковбасних виробів. Привозив їх молодий чоловік, високий, повний, з темним прямим волоссям, овальною формою обличчя, високим лобом і сірими очима, короткими і широкими бровами, з кирпоносим носом і зі шрамом на верхній губі. В розмові його називали Жорою. Жора був одягнений у хутряний морський кітель темно-синього кольору і чорні льняні штани, заправлені в чоботи.

Слідчий з'ясував, що Жорою є Сироткин Михайло Іванович, шофер автобази, обслуговуючої м'ясокомбінат. За даними слідства, продавець магазину Любимова Ганна Семенівна запам'ятала зовнішність Жори.

Слідчий Миркин В.Н. в своєму кабінеті в 10 год 25 хв 22 травня у присутності понятих Фіалкіна Дмитра Петровича і Ромашкина Віктора Миколайовича пред'явив при природному освітленні продавцю магазину Любимовій Г. С. для впізнання наступних громадян:

1. Сироткина Михайла Івановича, 1981 року народження, високого, волосся чорне, пряме, одягненого в морський кітель темно-синього кольору;
2. Феоктістова Олега Степановича, 1980 року народження, високого зросту, волосся темно-русяве, пряме, одягненого в морський кітель темно-синього кольору.
3. Білякова Юрія Володимировича, 1983 року народження, високого зросту, волосся темно-русяве, пряме, одягненого в морський кітель темно-синього кольору;

Любимова Г. С. оглянула пред'явлених для впізнання осіб, вказала на Сироткина М. І. і заявила, що в ньому вона впізнала громадянина, який 20 травня приїжджав в магазин №1 з ковбасними виробами.

Завдання

1. Вкажіть на помилки слідчого при проведенні слідчої дії?

Підготувати реферати на тему:

1. Психологічні аспекти пред'явлень для впізнання.
2. Зустрічне впізнання.

Самостійно опрацювати:

1. Проведення впізнання за фотознімками.
2. Процесуальний порядок і тактика пред'явлення до впізнання предметів і домашніх тварин.
3. Процесуальний порядок і тактика пред'явлення до впізнання трупа.

Додаткова література:

Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) / В. Ю. Шепітько. – Харків, 2007.

Тема 11 Розслідування кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Розслідування вбивств

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Криміналістична характеристика вбивств.
2. Першочергові слідчі дії та оперативно-розшукові заходи:
3. Типові слідчі ситуації.
4. Побудова слідчих версій. Планування розслідування.
5. Розслідування деяких видів вбивств

За наведеними фабулами проаналізуйте ситуацію, висуньте та обґрунтуйте слідчі версії, складіть письмовий план розслідування.

Фабули

1. До міського відділу поліції 5 вересня 2020 р. від громадянина З. надійшла заява такого змісту:

«15 серпня о 10 год. ранку я та моя дружина Н. виїхали на дачу, яка знаходиться в с. Покотилівка.

На вокзалі я купив два квитки на потяг, що відходив о 10 год. 45 хв. Людей було дуже багато, сісти в один вагон ми не змогли. Я посадив дружину в один із вагон, а сам сів в інший. На станції Покотилівка я вийшов із вагона і почав чекати дружину, але її на платформі не було. Я почекав ще два потяги з Харкова і, не дочекавшись дружини, повернувся додому. Приїхав о 10 год. вечора. Про зникнення Н. я не повідомляв, бо не хотів засмучувати її матір і сестру, припускаючи, що вона покинула мене і повернеться. Тому я сказав, що Н. залишилася на ніч у родички К., власниці сусідньої дачі. Однак, коли 20 серпня до нас приїхала К. і на запитання родичів відповіла, що Н. у неї не було і в останній раз вона її бачила місяць тому, я змушений був про все розповісти.

Прошу розшукати мою дружину Н. 1989 р. народження. Не виключена можливість, що вона залишила мене. Про це вона казала неодноразово.

Було встановлено, що останні два роки спільного життя подружжя дуже часто сварилося між собою. Крім того, мати З. була проти цього одруження і свого часу вимагала, щоб З. одружився з М., яка їй більше подобалася.

2. У затоці р. Дніпро 12 вересня 2020 р. була виявлена нижня частина

трупа чоловіка, упакована в поліетиленовий мішок, перев'язаний бавовняною мотузкою. Спеціаліст висловив припущення, що вузли на мотузці за зовнішнім виглядом нагадують рифовий (професійний морський) вузол. Двома днями пізніше в трубі водостоку знайдено верхню частину трупа чоловіка, упаковану в матроський тільник і перев'язану електрошнуром, а інші предмети одягу загорнуті у віконну штору, а зверху – у поліетиленову плівку. При їх огляді виявлено:

- 1) на поліетиленовій плівці – досить чіткі відбитки пальців рук;
- 2) на шторі – декілька волосинок невідомого походження темного кольору, схожих на шерсть тварини;
- 3) на матроському тільнику – 5 волосинок сивого кольору;
- 4) на частинах трупа – наявність великої кількості личинок мух.

Через добу в річці виловили труп невідомої жінки зі слідами численних ушкоджень, складений навпіл і загорнутий у такий же поліетиленовий мішок.

У ході розслідування встановлено особи вбитих – подружжя К., які, приїхавши в це місто, зупинилися у сестри жінки. Одного разу вони пізно повернулися додому, чим викликали невдоволення сестри і посварилися. У зв'язку з цим вони відразу ж пішли з будинку, сказавши, що пошукають притулку в іншому місці. Більше їх ніхто не бачив. Було висунуто припущення, що вбивство вчинено в районі житлового масиву, де виявлено трупи.

На основі огляду і проведених експертиз встановлено: 1) удари, що призвели до смерті, потерпілим наносилися з великою силою; 2) предмети одягу, використаного для упаковки трупів, – 54-56 розміру; 3) сиве волосся, виявлене на упаковці, не належить вбитим; 4) один із вузлів – рифовий (професійний морський вузол); 5) волосся в упаковці належить собаці, найвірогідніше німецькій вівчарці; 6) труп розчленовано сокирою та ножом.

3. 29 травня 2020 р. в чергову частину районного відділу поліції надійшло повідомлення, що у вагоні електропоїзда, що знаходиться на відстої на станції «Промислова», був знайдений молодий чоловік без свідомості і документів, в крові, з багатьма тілесними ушкодженнями. У лікарні потерпілий помер, не прийшовши до тями. В результаті огляду місця події були виявлені, зафіксовані і вилучені: змиви крові з підлоги та дивану, скляна пляшка зеленого кольору (0,5 л) з двома чіткими слідами пальців рук, два недопалки сигарет «Прилуки» і «Столичні».

4.4 вересня в міський відділ поліції звернулася Мещерянкова Н.П. із заявою про те, що її чоловік Мещеряков В.В. 1 вересня пішов на роботу і не повернувся. Працює він замісником директора приватного універсального магазину. На думку Мещерякової, її чоловік міг стати жертвою злочину.

5. квітня в лісосмузі співробітники поліції знайшли обгорілий автомобіль «ВАЗ 2106». У багажнику машини був виявлений обгорілий розчленований труп невідомої жінки з ознаками насильницької смерті.

Завдання для індивідуальної роботи.

Підготувати реферати на тему:

- 1.Методика розслідування вбивств ісценованих під суїцид.
- 2.Методика розслідування злочинів проти здоров'я особи в сучасних умовах.

Завдання для самостійної роботи.

Самостійно опрацювати:

1. Методика розслідування вбивств при відсутності трупа..
2. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення.

Додаткова література:

1. Здоровко С. Ф. Розслідування вбивств, що вчиняються організованими злочинними групами (типові тактичні операції) / С. Ф. Здоровко. – Харків, 2004.
2. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования / В. Е. Коновалова. – Харьков, 2006.
3. Костенко М. В. Вбивства на замовлення: криміналістична характеристика / М. В. Костенко. – Харків, 2006.
4. Семенов В. В. Розслідування вбивств, прихованих інсценуванням / В. В. Семенов. – Харків, 2006.
5. Тимошенко Б. Ф. Новые возможности раскрытия заказных убийств, терактов и других тяжких преступлений : метод. рекомендации / Б. Ф. Тимошенко. – Харьков, 1997.

Розслідування зґвалтування

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Криміналістична характеристика зґвалтувань
2. Початкові слідчі дії при розслідуванні зґвалтувань.
3. Наступні слідчі дії при розслідуванні зґвалтувань.

Задачі по темі

Задача №1

До міського відділу поліції надійшла заява від громадянки В., яка стверджувала, що до неї додому прийшов малознайомий їй К., якого за три дні до цього приводила до неї в гості її приятелька. В. думала, що К. знову прийшов разом з приятелькою, тому відкрила йому двері. Однак К. під загрозою ножа примусив В. здійснити з ним кілька статевих актів і після цього пішов.

При допиті К. заявив, що бачив В. всього один раз, коли приходив у гості.

Завдання

1. Які обставини можуть підтвердити або спростувати заяву потерпілої?
2. На збирання яких доказів повинні бути спрямовані дії слідчого?

Задача №2

Т. був затриманий в якості підозрюваного у скоєнні серії зґвалтувань малолітніх на горищах житлових будинків. При огляді місць події на декількох горищах були знайдені сліди сперми. Інших слідів виявити не вдалося. Сам Т. заперечував причетність до цих злочинів.

Завдання

Які можна перевірки причетності Т. до цих злочинів?

Задача №3

При розслідуванні зґвалтування Д. був затриманий А., який повідомив, що познайомився з Д. у кафе, після чого вони пішли гуляти, і він запропонував їй піти до нього в гараж. Д. погодилася, і там вони добровільно здійснили статевий акт. Д. стверджувала, що А. запропонував проводити її додому, але потім на вулиці став бити і кудись тягти. Привів її під загрозою вбивства в якесь приміщення і зґвалтував.

Завдання

1. Які обставини можуть підтвердити або спростувати версії обвинуваченого і потерпілої?
2. На збирання яких доказів повинні бути спрямовані зусилля слідчого?

Задача № 4

О 22 годині до міського відділу поліції прийшла громадянка З. і заявила, що її зґвалтував незнайомий чоловік, який чекав її на парадному вході, а потім напав на неї і силою затягнув у підвал, де скоїв насильницький статевий акт, попередньо побивши.

Завдання

1. Які невідкладні слідчі дії необхідно здійснити?
2. Опишіть тактику їх проведення.

Підготувати реферати на тему:

1. Проблеми розслідування зґвалтувань засобами і методами криміналістики.
2. Значення і завдання криміналістичної характеристики зґвалтувань

Самостійно опрацювати:

1. Особливості початкового і наступного етапів розслідування зґвалтувань.
2. Особливості тактики провадження окремих слідчих дій під час розслідування зґвалтувань.

Додаткова література:

3. Біленчук П. Д. Криміналістика / П. Д. Біленчук. – Київ : Атіка, 2001.

Тема 12. Розслідування кримінальних правопорушень проти власності.

Розслідування крадіжок.

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Криміналістична характеристика крадіжок.
2. Тактика початкових слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.
3. Слідчі версії та планування розслідування
4. Наступний етап розслідування

Задачі по темі

Задача № 1

Житель с.Заворичі Рябов повідомив поліцію, що за час його нетривалої

відсутності невідомим був зламаний замок на входних дверях його будинку і винесені такі цінні речі, як шкіряне чорне жіноче пальто та ін.

На місце події разом з слідчо – оперативною групою прибув кінолог з службово-розшуковою собакою, яка взяв слід і привела до будинку односельчанина Рябова - Ільчука. Шляхом проведення обшуку було знайдено пальто, яке потім впізнала дружина Рябова як своє. Інших викрадених речей не виявлено. Ільчук пояснив, що це пальто він купив своїй дружині два дні тому на базарі у незнайомого йому чоловіка за 700 гривень і заявив протест проти того, що його підозрюють, ганьблять в очах односельців лише на підставі того, що до його будинку привела собака.

Завдання

Який доказовий матеріал зібрано слідчим? Оцініть пояснення Ільчука.

Задача № 2

До чергової частини міського відділу поліції зателефонував завідувач складом матеріальних цінностей дитячої лікарні №1, що знаходиться по вул. Чарівна 37 і повідомив, що вранці він виявив сліди проникнення до складу. Зі складу зникло багато матеріальних цінностей. На місце виїхала слідчо-оперативна група.

Завдання:

Проаналізуйте ситуацію. Вкажіть завдання, що потрібно вирішити у ході огляду місця події, висуньте типові версії відносно фабули, вкажіть основні напрями розслідування.

Підготувати реферати на тему:

1. Джерела інформації про злочини проти властності.
2. Профілактичні дії слідчого при розслідуванні крадіжок.

Самостійно опрацювати:

1. Особливості проведення окремих слідчих дій при розслідуванні крадіжок.
2. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні крадіжок

Додаткова література:

Капустина М. В. Розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті / М. В. Капустина. – Харків, 2007.

Розслідування шахрайства

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Криміналістична характеристика шахрайства.
2. Підстави відкриття кримінального правопорушення та обставини, що підлягають з'ясуванню.
3. Початкові слідчі (розшукові) дії при розслідуванні шахрайств.
4. Наступні слідчі (розшукові) дії при розслідуванні шахрайства.

Задачі по темі

Задача №1

У листопаді 2020 р. гр. Дудін Д. Д., маючи намір заволодіти квартирою, що належить на праві особистої власності гр. Єсеєву Е. Е. і гр. Єсеєвій М. І., запропонував подружжю продати йому квартиру з правом їх довічного мешкання і з умовою надання їм щомісячної матеріальної допомоги.

Одержавши згоду Єсеєвих, гр. Дудін Д. Д. під приводом необхідності укладення відповідного договору шляхом обману одержав їх підписи на чистих бланках нотаріальної довіреності, виготовив підроблену довіреність від імені гр. Єсеєвих на своє ім'я на право продажу квартири, заволодів паспортами потерпілих, свідоцтвом на право власності на житло та 15 листопада 2016 р. продав квартиру гр. Єсеєвих без їх згоди гр. Войтову В. В., уклавши відповідний договір у нотаріальній конторі «Омега». Гроші за квартиру гр. Дудін Д. Д. потерпілим не передав, заподіявши їм матеріальний збиток і позбавивши їх житла, вартість якого складала не менше 1млн. грн.

20 листопада 2016 р. гр. Войтов В. В. спробував вселитися до квартири гр. Єсеєвих. Цього ж дня гр. Войтов В. В., гр. Єсеєв Е. Е. і гр. Єсеєва М. І. звернулися із заявами у міський відділ поліції.

Завдання

1. Складіть план проведення початкових слідчих дій та інших заходів.
2. Яку судову експертизу необхідно призначити даному провадженні?

Задача №2

На початку грудня 2020 р. у співробітників поліції з'явилася інформація про шахрая, що заробляє гроші продажем одного і того ж автомобіля різним людям.

28 грудня 2020 р. гр. Лосев В. В. у передсвяткові дні вирішив виставити свій джип на продаж за 12 тис. 500 дол. США на П'ятницькому шосе.

29 грудня 2020 р. при затриманні у гр. Лосева В. В. були виявлені наступні документи: паспорт на ім'я 42-річного Володимира Вікторовича Іванова, але з фотографією затриманого, а також паспорт транспортного засобу на автомобіль, що продається, оформлений на ім'я того ж гр. Іванова В. В. Також встановлено, що відповідно до цих документів за аналогічну суму даний джип вже продавався у листопаді 2020 р. За цей злочин на гр. Лосева В. В. Відкрито кримінальне провадження.

При допиті у міському відділі поліції гр. Лосев В. В. сказав, що, одержавши згоду покупця на придбання машини, їхав разом з ним оформляти документи. Після видачі генеральної довіреності і отримання грошей гр. Лосев В. В. та щасливий володар автомобіля роз'їхались у різні боки. Продавець віз додому виробіток, а покупець відправлявся на стоянку, де, як правило, і проводився огляд транспортного засобу, що продається. Після прибуття на місце покупець машину не знайшов.

Завдання

1. Охарактеризуйте слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення початкових слідчих дій та інших заходів щодо розслідування шахрайства.

Задача №3

26 жовтня 2020 р. пенсіонерці гр. Давидовій С. А. листоноша гр. Верховак А. С. з місцевого поштового відділення №23 принесла пенсію за жовтень. При видачі пенсії гр. Верховак А. С. заявила пенсіонерці, що за розпорядженням мера за доставку пенсії листоношам із жовтня поточного року повинні платити 5% від розміру пенсійних виплат. Дана сума відразу обчислюється в поштовому відділенні. Після відходу листоноші гр. Давидова С. А. вирішила все-таки з'ясувати, чому стали платити 5% від пенсії за доставку, для чого подзвонила начальнику поштового відділення гр. Жиленко М. І. Остання відповіла гр. Давидовій С. А., що про відрахування з пенсії їй нічого не відомо.

Завдання

1. Оцініть слідчу ситуацію.
2. Складіть план початкових слідчих дій та інших заходів.

Задача №4

На початку липня 2020 р. в газеті «Мрія господині» з'явилися оголошення про передачу в найм квартир за низькими цінами: двокімнатних – від 5000 грн., однокімнатних – від 3000 грн. При цьому послуги агентства «Орендар» склали всього 700 грн.

До вказаного агенства почали звертатися громадяни, охочі одержати окреме житло. Відвідувачів за вказаною адресою зустрічали дві милі дівчини, що представлялися робітницями якогось інформаційно-аналітичного агентства. Вони пропонували клієнту відразу на місці заплатити ті самі 700 грн. і підписати з агентством договір на обслуговування.

Громадяни платили гроші, підписували договір і акт про приймання послуг, хоча жодних послуг їм ще ніхто не надав. Після того, як клієнт заплатив фірмі 700 грн., йому пропонувалися на вибір варіанти (у будь-якому районі, з телефоном, з меблями).

Як зв'язок із власниками житла агентство надавало номер пейджер. Клієнт передавав інформацію власнику на пейджер, йому дзвонили та призначали зустріч, на яку не приходили. Люди відправлялися за адресами і там дізнавалися, що в деяких квартирах вже давно ніхто не живе й сусіди нічого не чули про власників; у інших – жили люди, які нічого не знали про те, що їх квартира здається невідомим агентством.

22 листопада 2020 р. гр. Онопкін Н. Г. і гр. Анохін А. Д. звернулись із заявами до міського відділу поліції про діяльність агентства «Орендар».

Завдання

1. Охарактеризуйте слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення початкових слідчих дій та інших заходів. Які види судових експертиз необхідно призначити в даній ситуації?

Підготувати реферати на тему:

1. Види шахрайства в Україні.
2. Криміналістична характеристика шахрая

Самостійно опрацювати:

1. Способи вчинення шахрайства в сучасних умовах
2. Типові ситуації на початковому етапі розслідування шахрайства

Додаткова література:

1. Біленчук П. Д. Криміналістика / П. Д. Біленчук. – Київ : “Атіка”, 2001.
2. Салтевский М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) / М. В. Салтевский. – Київ : КОНДОР, 2005.
3. Селиванов Н. А. Руководство для следователей / Н. А. Селиванов, В. А. Снетков. – Москва : ИНФРА, 1998.
4. Скриганюк М. І. Криміналістика / М. І. Скриганюк. – Київ : Атіка, 2005.

Розслідування вимагання

План практичного заняття:

Опитування студентів з питань:

1. Криміналістична характеристика вимагання.
2. Підстави відкриття кримінального провадження та обставини, що підлягають з’ясуванню і доведенню при розслідуванні вимагання.
3. Початкові слідчі (розшукові) дії при розслідуванні вимагання.
4. Наступні слідчі (розшукові) дії при розслідуванні вимагання.

Задачі по темі

Задача №1

21 вересня 2020 року слідчому міського відділу поліції Сергееву В.Т. стало відомо, що один із співробітників фірми «Вятка», гр. Новосицький Ю.Р., неодноразово шантажував гр. Шагина В.С, вимагаючи від нього передачі майна у вигляді двох комп’ютерів і портативного ксерокса для фірми «Рінгвест», обіцяючи, що інакше його дружині гр. Шагиної М.І. стане відома конфіденційна інформація, що стосується його особистого, інтимного життя і багаторічному співжитті з гр. Івіноюю М.Н. У розмові гр. Шагина В.С. з гр. Новосицьким Ю.Р. була призначена конкретна дата передачі майна останньому – 27 вересня 2020 р. За комп’ютерами і ксероксом гр. Новосицький Ю.Р. приїде разом з другом гр. Вельчинським К.І. на своїй машині «Мерседес-320».

Завдання

1. Охарактеризуйте слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення затримання підозрюваного (підозрюваних).
3. Складіть план проведення слідчих і оперативно-розшукових заходів.

Задача №2

22 вересня 2020 р. оперативний працівник міського відділу поліції Седов К.С, одержавши інформацію про незаконні дії гр. Ребусова Ю.Р. – директора ТОВ «Експерт-300» – зібрав документи, що дозволяють притягати останнього до кримінальної відповідальності. Коли до директора в черговий раз прийшов з проханням співробітник ТОВ «Експерт-300» гр. Філатов В.Я., то він непомітно записав його вимоги про надання неправомірної вигоди в сумі 1000 доларів США за переведення на іншу роботу. Цю запис гр. Філатов В.Я. приніс оперативному працівнику поліції Седову К.С.

Завдання

1. Оцініть слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення початкових слідчих дій і оперативно-розшукових заходів.

Задача №3

21 грудня 2020 р. в міський відділ поліції надійшов анонімний дзвінок. Невідомий повідомив, що 47-річну жінку вже декілька днів насильно тримають в кв. 34 буд. 12 по вул. Братевській. За вказаною адресою виїхала група негайного реагування поліції, жінку звільнили.

Як встановило слідство, ще 15 грудня 2020 р. власницю квартири гр. Лоциліну К.К. викрали четверо чоловіків. Вони привезли жертву на Братевську вулицю., зв'язали її і жорстоко били, вимагаючи, щоб вона віддала їм свою трикімнатну квартиру. Злочинці також винесли з квартири цінності – 140 тис. грн., відеокамеру, відеомагнітофон та інші цінні речі.

Завдання

1. Визначте слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення початкових слідчих дій і оперативно-розшукових заходів.

Задача №5

У травні-вересні 2020 р. члени Слободського організованого злочинного угруповання займалися вимаганням грошей у власників автозаправних станцій. Кожного місяця два члени угруповання приїжджали до бухгалтера або безпосередньо до власника автозаправної станції і вимагали від 1000 до 2000 доларів США. У разі відмови від сплати необхідної суми власника жорстоко били або викрадали когось із членів сім'ї власника. Повідомлення про злочинні дії надходили до міського відділу поліції по телефону одночасно з трьох місць. Однак встановити точні дані про осіб, що дзвонили, не вдалося.

Завдання

1. Охарактеризуйте слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення початкових слідчих (розшукових) дій та інших заходів з розслідування справи.

Підготувати реферати на тему:

1. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні вимагання
2. Криміналістична характеристика вимагача

Самостійно опрацювати:

1. Предмет злочинного посягання при вимаганні
2. Види судових експертиз при розслідуванні вимагання

Додаткова література:

1. Біленчук П. Д. Криміналістика / П. Д. Біленчук. – Київ : Атіка, 2001.
2. Салтевский М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) / М. В. Салтевский. – Київ : КОНДОР, 2005.
3. Шепітько В. Ю. Криміналістика / В. Ю. Шепітько. – Київ : Видавничий дім, 2004.

Рекомендована література:

1. Абрамова В.М. Криміналістика : [навч. посіб. для дистанційного навчання] / [В.М. Абрамова. А. О. Ляш]; за наук. ред. А.В. Іщенко. - К. : Університет «Україна», 2007. - 557 с.
2. Алексеев О.О. Розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. / О.О. Алексеев, В.К. Весельський. В.В. Пясковський - К. : «Центр учбової літератури», 2014. - 320 с.
3. Басай В.Д. Основы криминалистической одорологии : дне. ... на со- искание науч. степени доктора юр. наук : 12.00.09 / Басай Виктор Давыдович. - К., 2003 - 385 с.
4. Бахин В.П. Криминалистическая методика : Лекция ! В.П. Бахин. - Киев. 1999.-35 с.
5. Бахин В.П. Понятие, сущность и содержание криминалистической тактики : [лекция для студ. и слушат. юрид. вузов] / В. П. Бахин. - К. : Нац. акад. внутр. дел Украины. 1999. - 34 с.
6. Бахін В.П. Шляхи формування професійної майстерності експерта / [Бахін В.П., Калініченко О.Л.] // Криміналістичний вісник. - К., 2005. - Вип. 2(4).-С. 66-71.
7. Бахін В.П. Взаємодія слідчого з фахівцями під час огляду місця по- дії (збір інформації про особу, що скоїла злочин) : Науково-практичні ре- комендації / В.П. Бахін. О.О. Волобуєва. - Донецьк : ДЮІ, 2005. - 72 с.
8. Бахін В.П. Поліцейський допит у СІЛА (поради допитуючому) : [навч. посіб.] / В.П. Бахін, В.К. Весельський. Т.С. Маліков - НАВСУ. - К. : Правник. 1997. - 32 с.
9. Бахін В.П. Тактика допиту : [навч. посіб.] / В.П. Бахін, В.К. Весель- ський. - К. : Правник. 1997. - 64 с..
10. Біленчук П.Д. Тактические приемы, тактические комбинации, так- тические операции: [учеб, пособие] / П.Д. Біленчук. В.Н. Романько. С.И. Цветков. - К., 1992. - 24 с.
11. Бирюков В.В. Криминалистическое оружиеведение : [учебное посо- бие] / В.В. Бирюков. - Луганск : СПД Резников В.С., 2013. - 256 с.
12. Бирюков В.В. Цифровая фотография: перспективы использования в криминалистике : [монография] / В.В. Бирюков. - Луганск: РИО ЛИВД. 2000. -138 с.
13. Бишовець О.В. Психологічний вплив у кримінальному проваджен- ні: теорія і практика : [монографія] / О.В. Бишовець. - К. : Істина. 2013. -
14. Біленчук П.Д. Балістика: криміналістичне вогнестрільне

зброєзнавство : [підручник] / П.Д. Біленчук. А.В. Кофанов. В.Ф. Сулява ; [за редакцією проф. П.Д. Біленчука.] - К.: Міжнародна агенція «Веєгопе». 2003. - 384 с.

15. Біленчук П.Д. Аналогова і електронна фотографія: історіографія, характеристика, порівняльний аналіз, сфери застосування в юриспруденції : [навчальний посібник] / П.Д. Біленчук. А.В. Кофанов.

О.Л. Кобилянський. А.І. Терешкевич : [за ред. П.Д. Біленчука]. - Київ : Українська Академія підприємництва. 2009. - 40 с.

16. Біленчук П.Д. Документування результатів слідчої дії: методи фіксації доказової інформації: [монографія] / П.Д. Біленчук, А.В. Кофанов. О.Л. Кобилянський. Л.Д. Скільська ; [за ред. П.Д. Біленчука]. - Київ : ННШСК КНУВС. 2009. - 96 с.

17. Біленчук П.Д. Криміналістика: [підручник] / П.Д. Біленчук. О.П. Дубовий. П.Ю. Тимошенко. М.В. Салгевський. - К.: Нац. акад. внутр. справ України. 1997. - 232 с.

18. Біленчук П.Д. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : Навч. посіб. для студ. ВНЗ. / П.Д. Біленчук. А.П. Гель. Г.С. Семаков. - К : МАУП, 2007. - 510 с.

19. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : [монографія] / Бірюков Валерій Васильович / Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. - Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. - 664 с.

20. Бондар В.С. Методика розслідування квартирних крадіжок : Навч.- метод. посіб. / [В.С. Бондар та ін.]; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. - Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. - 400 с.

21. Волобуєв А.Ф. Про метода криміналістики / А.Ф. Волобуєв // Про забезпечення розкриття та розслідування злочинів : Зо. матеріалів міжнарод. на- ук.-практ. конф. - К., 2010. - С. 28-29.

22. Ватобуєв А.Ф. Розслідування і попередження розкрадань майна у сфері підприємництва : [навч. посібник] / А.Ф. Волобуєв; [за ред. проф. О.М. Бандурки]. - Х. : «Рубікон», 2000. - 272 с.

23. Гатаган В.І. Особливості методики розслідування нерозкритих грабежів та розбоїв минулих років: [монографія] / В.І. Гатаган, М.О. Яковенко ; Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. - Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2013. - 254. [1] с.

24. Гора І.В. Криміналістика : [навч. посібник] / І.В. Гора. А.В. Іщенко. В.А. Колесник. - [4-те вид]. - К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В.. 2007 - 236 с.

25. Давидова О.О. Криміналістичні дослідження матеріалів, речовин та виробів : [курс лекцій] / О.О. Давидова. - К. : КНТ. 2008. - 340 с.

26. Демидова Є.Є. Тактика допиту' обізнаних осіб: [монографія] / Є.Є. Демидова ; за ред. проф. В.Ю. Шепітька. - Х.: Вид.агенція «Апостіль», 2013.-232 с.

27. Денисюк С.Ф. Обыск в системе следственных действий (Тактико-криминалистические проблемы) / С.Ф. Денисюк. В.Ю. Шепітько. - Х.: Консум, 1999. - 157 с.

28. Дружинш Г.М., Моїсєєв О.М. Використання експертних технологій для встановлення ознак злочинів // Сучасні судово-експертні

- технології в кримінальному і цивільному судочинстві: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. - Х. : НУНВС, 2003. - С. 64-66.
29. Експертиза в судовій практиці / [за ред. В.Г. Гончаренка]. - К.: Юрінком Інтер. 2010. - 400 с.
30. Енциклопедія судової експертизи / [Клименко Н.І., Бахін В.П., Буд-ко Т.В., Цимбал П.В]. - Ірпінь : Національний університет ДПС України 2013.-184 с.
31. Ермоленко Б.Н. Теоретические и методические проблемы судебной баллистики / Б.Н. Ермоленко. - К. : РИО МВД УССР, 1976. - 152 с.
32. Жариков Ю.Ф., Радецкая В.Я. Экспертиза звукозаписи: история и современность / Ю.Ф. Жариков, В.Я. Радецкая // Спецслужбы и мир. - Киев : изд. «Преса України». 2001. - Вып. №4 - С. 46-50.
33. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 45. - Ст. 37.
34. Здоровко С.Ф. Розслідування вбивств, що вчиняються організованими злочинними групами (типові тактичні операції) / С.Ф. Здоровко: В.Ю. Шепітько (ред.). - Х.: Гриф. 2004. - 176 с.
35. Ищенко Е.П. Криминалистика: [учебник] / Е.П. Ищенко. А.А. Топорков : [под ред. Е.П. Ищенко]. - М: «КОНТРАКТ»: ИНФРА-М. 2003. - 748 с.
36. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз : Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. - 2002. - № 7 : Судові експертизи в Україні. - С. 29-39.
37. Ищенко А.В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень : [монографія] / А.В. Ищенко : за ред. І.П. Красюка. - К. : Нац. акад. внутр. справ України. 2003. - 359 с.
38. Ищенко А.В. Наукове забезпечення протидії злочинності і [Ищенко А.В., Карпов Н.С., Кондратьев Л.Ю.]. - К., 2001. - 223 с.
39. Керівництво з розслідування злочинів : наук.-практ. посіб. / [кол. авт. : В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. - Х. : Одіссен 2009. - 960 с.
40. Клименко Н.І. Інтеграційна функція експертології // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : Зо. наук.-практ. матер. - Х.: Право. 2006. -Вип. 6.-С. 117-124.
41. Клименко Н.І. Судова експертиза в розслідуванні комп'ютерних злочинів як форма використання спеціальних знань / Н.І. Клименко, П.Д. Біленчук // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : 36. матер, міжнар. наук-практ. конф. - Х.: Право, 2002. - Вип. 2. - С. 62-66.
42. Клименко Н.І. Судова експертологія: курс лекцій : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Н.І. Клименко. - К. : Видавничий Дім «Ін Юре». 2007. - 528 с.
43. Кобнлянський О.Л. Методика дослідження документів, які мають захисні засоби : [метод, рек.] / О.Л. Кобнлянський. - К.: Нац. акад. внутр. справ України. 2005. - 36 с.
44. Кобнлянський О.Л. Словник термінів з цифрової фотографії / О.Л. Кобнлянський // КНУВС. ННШСК. Каф.-ра криміналістичної техніки. -

Київ. 2009.-60 с.

45. Когутич І.І. Криміналістичні знання. їх сутність і потреба розширення меж використання : монографія / І.І. Когутич. - Львів : «Тріада плюс». 2008. - 420 с.

46. Когутич І.І. Криміналістика : [курс лекцій] / І.І. Когутич. - К.: Аті-ка, 2008. - 888 с.

47. Коновалова В.О. Юридична психологія : [підручник] / В.О. Коновалова В.Ю. Шептько. - [2-ге вид., перероб. і доп.]. - Х.: Право. 2008. - 240 с.

48. Коновалова В.Е. Версія: концепція і функції в судопроизводстве /В.Е. Коновалова. - Х. : Консум, 2001. - 176с.

49. Коновалова В.Е. Криміналістическая тактика: теории и тенденции : [учеб, пособ.] / В.Е. Коновалова. В.Ю. Шепитько. - Х. : Гриф. 1997. - 256 с.

50. Коновалова В.Е. Обыск: тактика и психология : [учеб, пособие] / В.Е. Коновалова. В.Ю. Шепитько. - Х. : Гриф. 1997. - 80 с.

51. Коросташова Т.О. Основи слідознавства : [курс лекцій з криміналістики] / Т.О. Коросташова. Ю.О. Ланцедова. О.С. Тунгула ; [за наук. ред. О.А. Кириченка]. - Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили. 2012. - 48 с.

52. Копок П. Теоретичні аспекта криміналістичної ідентифікації: [монографія] / П. Копок. - К.: ВПЦ «Київський університет». 2004. - 208 с.

53. Кофанов А.В. Криміналістика: питання і відповіді: [навчальний посібник] / А.В. Кофанов. О.Л. Кобилянський. Л.В. Кузьмічов та ш. - К.: Центр учбової літератури. 2011 - 280 с.

54. Кофанов А.В. Криміналістична фотографія : [навчальний посібник] / А.В. Кофанов. О.Л. Кобилянський. - К., 2006. - 389 с.

55. Кофанов А.В. Практичні аспекти проведення криміналістичного дослідження матеріалів, речовин та виробів : [методичні рекомендації] / А.В. Кофанов. О.Л. Кобилянський. О.О. Давидова. - К. : КИИ, 2010. - 36 с.

56. Криміналістика : [научно-практическое пособие] / Под общ. ред. Е.П. Ищенко. А.А. Топоркова. - [2-е изд., испр., доп. и перераб.]. - М. : Контракт. ИНФРА, 2010. - 784 с..

57. Криміналістика : учебник для вузов / [Викторова Л.Н., Горшенін Л.Г., Граник В.В., Демидов И.Ф. и др.]; под ред. Е.П. Ищенко. - М. : Юристь. 2000. - 751 с.

58. Криміналістика (криміналістична техніка): [курс лекцій] / П.Д. Біленчук. А.П. Гель. М.В. Салтевський. Г.С. Семаков. - К. : МАУП. 2001.-216 с.

59. Криміналістика в тестах: [навч. посібник] / І.І. Когутич. О.М. Колужна. І.В. Жолнович та ін.; [за заг. ред. І.І. Когутича]. - К. : Алєрта. 2013. - 534 с.

60. Криміналістика : [навч.-метод. посібник] / В.В. Тіщенко. Л.І. Аркуша. В.М. Плахотіна. - [4-те вид., випр.]. - Одеса : Фенікс. 2013. - 338 с.

61. Криміналістика: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.]. / [ред. В.Ю. Шепитько]. - К. : Ін Юре. 2010. - 496 с.

62. Криміналістика: [підручник для студ. юрид. спец. ВЗО] / [ред.: В.Ю. Шепитько] !! Нац. юрид. академія ім. Я. Мудрого. - Київ : Ін-Юре. 2004.-725 с.

63. Криміналістика : [пиручник] / За ред. П.Д. Біленчука. - [2-ге вид., випр. і доп.]. - К. : Атіка, 2001. - 544 с.
64. Криміналістика: [підручник]. / В.М. Глібко, А.Л. Дудніков. В А. Журавель, В.О. Коновалова. Г.А. Матсовський. З.І. Митрохіна. В.Ю. Шепітько ; [під ред. В.Ю. Шепітька]. - К. : Ін Юре. 2001. - 682 с.
65. Криміналістика : підручник / [Шепітько В.Ю., Коноватова В.О., Журавель В.А. та ін]; за ред. проф. В.Ю. Шепітька. - 4-е вид., перероб. і доп. - Х.: Право. 2008. - 464 с.
66. Криміналістика. Академічний курс : підручник / Т.В. Варфоломеева. В.Г. Гончаренко. В.І. Бояров та ін. - К.: Юрінком Інгер. 2011. - 504 с.
67. Криміналістика: Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів : [підручник для студ. юрид. вузів і фак]. / В.О. Коновалова. Г.А. Матусовський. В.Ю. Шепітько. В.М. Глібко. А.Л. Дудніков. - Х.: Право, 1998. - 375 с.
68. Криміналістична техніка. Книга друга : [навч. посібник] / В.В. Арешонков. П.Д. Біленчук. О.Г. Волопшин та інш. ; [за ред. А.В. Кофанова]. - К. : «КИЙ». 2009. — 416 с.
69. Криміналістична фотографія та відеозапис : Навч.-метод. комплекс !! МВС України. КНУВС. ННГПСК. Каф-ра криміналістич. техніки: авт,- уклад.: О.Л. Кобнлянський. С.В. Хільченко. А.В. Кофанов та ш. - Київ : 2009.-48 с.
70. Криміналістичне дослідження слідів рук : Науково-практичний посібник / [за ред. Л.Ю. Кондратьєва]. - К.: Атіка 2000. - 152 с.
71. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар / за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка. В.Т. Нора М.Є. Шумила. - К.: Юстиніан. 2012. - 1224 с.
72. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень : [навч. посібник] І О.В. Крушельницька - К. : Кондор. 2006. - 206 с.
73. Кузнецов В.А. Особливості вибору та застосування методів виявлення слідів рук у «польових» умовах: метод, рекомендації / В А. Кузнецов ; МВС України. ДНД ЕКЦ МВС - Киш. 2006. - 19 с.
74. Кузьмічов В.С. Криміналістика : [навч. посібник] / В.С. Кузьмічов, Г.І. Прокопенко ; за заг. ред. В.Г. Гончаренка. Є.М. Моїсеєва. - К. : Юрінком Інтер, 2001. - 368 с.
75. Лисиченко В.К. Негативні обставини та їх значення у розслідуванні злочинів : монографія / В.К. Лисиченко. П. Когутич. - К.: Дія. 2002. - 182 с.
76. Лук'янчиков Є.Д. Пред'явлення для впізнання : [навчальний посібник] / Є.Д. Лук'янчиков. О.М. Моїсеєв. - Макіївка : Графіті. 1998. - 104 с.
77. Маркус В.О. Криміналістика : [навчальний посібник] / В.О. Маркус. - К.: Кондор, 2007. - 558 с.
78. Методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху / Г.В. Прохоров-Лукін та ш. - К. : МЮ України. МВС України, 2007. -218 с.
79. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів, затверджена рішенням розширеного засідання секції НКМР Міністерства Юстиції України з проблем трасології та

судової балістики із залученням членів координаційної ради з питань судової експертизи. Протокол від 10.04.2009 року № 22. - К. : Міністерство Юстиції України. 2009. - (Методика).

80. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : Навч. посіб. / [О.В. Батюк та ін.; за заг. ред. Є.В. Пряхіна]: Львів, держ. ун-т внутр. справ. - Л.: ЛьвДУВС, 2011. - 323 с.

81. Моїсеєв О.М Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних осіб : [монографія] / О.М. Моїсеєв. - Донецьк : Норд-Прес-ДонНУ-ДонНДІСЕ МЮ України. 2007. - 186 с.

82. Наказ МВС України від 09.08.2012 р. № 691 «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України» [Електронний ресурс] // ВРУ офіційний веб-портал - Режим доступу : [Біф://гакоп2.rada.gov.ua/laws/show/zl541-12](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/zl541-12)

83. Наказ МВС України від 10.09.2009 р. №390 «Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС» [Електронний ресурс] // ВРУ офіційний веб-портал - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>

84. Наказ МВС України від 12.10.2009 р. №436 «Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України» [Електронний ресурс] // ВРУ офіційний веб-портал. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/zl256-09>.

85. Організація розслідування окремих видів злочинів : [навч. посібник] / А.Ф. Волобуєв та ін.; [за заг. ред. А.Ф. Волобуєва] : Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х. : ХНУВС, 2011. - 567 с.

86. Орлов Ю.Ю. Застосування лазерного сканування під час огляду місця події і Ю.Ю. Орлов // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ : наук.-теорет. журнал. - К., 2011. - № 4. - С. 196-201.

87. Осипенко І.П. Обшук і виїмка (тайники та способи їх виявлення): [навч.-метод, посібник]. / І.П. Осипенко. О.О. Адам'юк, Н.М. Сенченко. - Чернігів : Черніг. держ. ін-т права, соц. технологій та праці. 2011. - 132 с.

88. Особливості провадження допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини : [посібник] / В.К. Весельський. В.С. Кузьмічов, В.С. Мацішин. А.В. Старушкевич. - К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. - 148 с.

89. Особливості розслідування шахрайств, учинених у сфері функціонування електронних розрахунків : Метод, реком. / МВС України. ЛДУВС. Наук.-досл. лаборат. криміналіст, досліджень ф-ту підготовки слідчих: А.І. Анапольська. В.В. Коваленко, Р.В. Корякін. О.І. Сумцов. - Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2010. - 55 с.

90. Практикум з криміналістики : [навч. посібник] / В.Ю. Шепітько. В. О. Коновалова. В.А. Журавель та ш.; [за ред. В.Ю. Шепітька]. - К. : Ін Юре. 2013.-128 с.

91. Протидія економічній злочинності / П.І. Орлов. А.Ф. Волобуєв. І.М. Осика. Р.Л. Степанюк. І.М. Зарецька та ін. - Харків : Над. ун-т внутр. справ. 2004. - 568 с.

92. Протидія шахрайству у сфері страхування автотранспортних засобів : Метод, реком. / МВС України. Департамент карного розшуку;

- С. С. Чернявський. А.С. Канащук. О.А. Кузьменко та ін.: за заг. ред. О.М. Джужи. -К., 2008. - 51 с.
93. Разумов Є.А. Осмотр места происшествия / Є.А. Разумов, Н.П. Мо- лнбога. - К.: РИО МВД України. 1994. - 672 с.
94. Розкриття та розслідування шахрайств у сфері фінансування будівництва житла : Метод, реком. / МВС України. Гол. слідче управління. КНУВС. Наук лаб. проблем запоб. та розкриття тяжких злочинів ННПЖКМ. -К., 2010.- 83 с.
95. Розслідування шахрайств. учинених способом фінансової піраміди : [навч. посібник] / С.С. Чернявський. О.Ю. Татаров. В.В. Черней. Р.Р. Кузьмін, С.М. Князев. В.В. Юсупов. А.А. Вознюк; [за ред. В.В. Коваленка]. - К., 2013. - 179 с.
96. Романов С.Ю. Кримінальний обман / С.Ю. Романов. - Х.: Прометей-Прес, 2005. - 272 с.
97. Салтевский М.В. Криминалистика. В современном изложении юристов : [учеб.- практ. пособие] / М.В. Салтевский. - Х. : Рубикон. 1996. - 432 с.
98. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник / М.В. Салтевський. - К. : Кондор. 2008. - 588 с.
99. Слідчий огляд: сутність, види, тактика проведення огляду місця події і тактика використання техніко-криміналістичних засобів та спеціальних знань : монографія / В.О. Комаха та інші: [за заг. ред. В.О. Комахи] ; Одеська національна юридична академія. - Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2004. - 396 с.
100. СокиранМ.Ф. Тактика застосування відеозапису при проведенні обшуку / М.Ф. Сокран // Митна справа. - 2011. - №2 (74). Частина 2. - С. 336-342.
101. Тищенко В.В. Корыстно-насильственные преступления: Криминалистический анализ / В.В. Тищенко. - Одесса : Юрид. лит., 2002. - 360 с.
102. Удалова Л.Д. Теорія та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : [монографія] / Л.Д. Удалова. - К.: ПАЛИВОДА А. В. 2005. - 324 с.
103. Чаплинський К.О. Розслідування злочинів, вчинених злочинними угрупованнями : [навч. посібник]. / К.О. Чаплинський. П.Я. Мінка ; Дніпропетр. гуманіт. ун-т. - Д.: Свідлер А.Л., 2009. - 225 с.
104. Шепитько В.Ю. Теория криминалистической тактики : [монография] / В.Ю. Шепитько. - Х. : Гриф, 2002. - 349 с.
105. Шеремет А.П. Розслідування та запобігання вбивствам : [навч. посібник для студ. вищих навч. закл] / А.П. Шеремет. - Чернівці: Наші книги, 2008. - 248 с.
106. Яровенко Т.В. Современное состояние использования цифровой фотографии в криминалистике : [монография] / Т.В. Яровенко. - М. : Юрлитинформ. 2011.- 144 с.

Допоміжна література

1. Криміналістика (Криміналістична тактика): навч. посіб. / М. Б. Головка, Л. А. Остапенко, І. П. Осипенко, М. П. Черненко. Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет, 2017. 220 с.
2. Криміналістика (Методика розслідування окремих видів злочинів) : навч. посіб./І. П. Осипенко. Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет, 2018. 284 с.
3. Криминалистика: Схемь і терминология /под ред. И. А. Возгрина, К. И. Сотникова. С.Пб., 2015. 165 с.
4. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навчальний посібник / О. В. Батюк, Р. І. Благуца, О. М. Гумін та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів: ЛДУВС, 2011. 324 с.
5. Пясковський В., Черноус Ю., Криміналістика: підручник. К., ЦНЛ 2017. 544 с.
6. Слідча тактика: навчальний посібник / Є. В. Пряхін. Львів: ЛДУВС, 2011. 116 с.
7. Удовенко Ж. В. Криміналістика: конспект лекцій. За заг. ред. Галана В. І., Ж. В. Удовенко. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 320 с
8. Удовенко Ж. В. Криміналістика: конспект лекцій К., ЮрКнига 2017. 304 с.

Ресурси мережі Інтернет

1. Автоматизоване робоче місце слідчого «Інсайт» - <http://www.sledovatel.com.ua>
2. Міністерство внутрішніх справ України - <http://mvs.gov.ua>
3. Верховна Рада України - <http://zakonl.rada.gov.ua>
4. Информационно-правовая система Лига Закон - <http://www.ligazakon.ua>
5. Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.president.gov.ua>
6. Офіційний сайт Верховної Ради України – <http://rada.gov.ua>